

Баба Ганя та "Секретна траса"

Любов Кисельова

На південному сході України, яка на момент цієї історії ще була Українською РСР, за сімома полями, вісьмома горбами та однією розбитою ґрунтовкою, що пам'ятала ще часи, коли на Схід ходили чумаки, розкинувся Хутір Бугайлівка. Тут життя текло повільно, як густий мед, а найбільшою подією за останнє десятиліття була, мабуть, поява кольорового телевізора у голови сільради.

Але одного серпневого ранку, коли марево вже почало дрижати над стернею, тишу Хутора розірвав хрипкий надсадний звук. Здіймаючи стовпи рудого курява, у село вповз старий службовий УАЗ-469 — обшарпаний "бобик", що бачив кращі часи ще за Хрущова. Він чхав сизим димом і брязкав залізом на кожній вибоїні. На його бічних дверцятах, крізь товстий шар пилу, ледь проглядав вицвілий напис: "ГЕОДЕЗІЯ", ніби тавро якоїсь далекої, незрозумілої хуторянам цивілізації

Це були Петро та Микола, інженери-геодезисти з обласного центру. Вони прибули сюди з "Великим Державним Завданням" — плануванням нової об'їзної траси. Петро — старший, досвідчений чоловік із цинічним блиском в очах та картою, пошарпаною, наче старий рушник, із написом "СХЕМА". Він знав усі лазівки в законах і вмів дивитися на світ крізь призму власної вигоди. Для нього кожне відрядження було лише черговим способом пожити за казенний (або чужий) рахунок. Микола — молодий, сором'язливий юнак, який лише кілька місяців тому отримав диплом інженера. Він тільки-но закінчив інститут і приїхав у Бугайлівку "набиратися досвіду". Його совість була, здавалося, єдиною робочою частиною його організму, що ще не встигла вкритися пилом службового цинізму. Микола щиро вірив у креслення та державні стандарти, тому кожна брехня Петра відгукувалася в ньому гучним червоним рум'янцем на щоках.

— Ну от, Миколо, прибули, — Петро заглушив мотор і кинув короткий погляд на похилену табличку: "Хутір Бугайлівка", де знизу хтось від руки жирно дописав: *"Краща горілка у діда Грицька"*.

— Село глухе, люди прості. Нам би тільки все якось обміряти — і гайда назад у місто. Добре, що хоч відрядження з добовими вибили, інакше б загнулися тут з голоду.

Микола розгублено озирнувся на хати, що по самі стріхи потонули у розрослих виноградниках.

— Та ти впевнений, що це тут? Карта ж...

— Карта не бреше! — обірвав Петро. Він витягнув пожмаканий аркуш і підняв його до неба, намагаючись спіймати сонячний промінь крізь цупкий папір. — Хоча... може, і прибріхує трохи... Але хто ж ту карту читав, коли її ще чи то прадід малював, чи то в управлінні на кавовій гущі гадали?

Він виліз із кабіни, а за ним, охаючи, вповз і напарник.

— А де ж нам тут заночувати? — знову заскиглив Микола, витираючи спітніле чоло замазученою в мастилі рукою. — Я ж тобі казав, що тут готелів нема! Нам тут світить

хіба що ніч у стогу сіна та черствий сухар на двох. Ти глянь — ні стовпа з дротами, ні телефону-автомата, щоб бодай у контору відсемафорити. Тиша така, що живіт бурчить гучніше, ніж наш "бобик" на підйомі. Може... підемо до голови? Він тут і цар, і офіційна влада. А влада, як не крути, мусить знати, де в цій пустелі можна приткнутися, щоб не з'їли комарі. Хай бодай кудись нас визначить, бо я ще трохи — і сам на цій карті ляжу, як геодезична відмітка.

— Ні в якому разі! — Петро аж руками сплеснув. — Голова — він же як побачить міських, одразу в думках галочку поставить: "О! Приїхали "жирні гуси"! Треба з них щось вициганити". А що ми йому дамо? Мої стоптані кирзачі чи твою вроджену скромність? Крім того, він же нас контролем задушить! Допитуватиметься щоранку: "Ну, як справи? Скільки реперів забили?". І нам кожного дня, чуеш... — він різко смикнув Миколу за рукав, — кожного божого дня доведеться справді щось робити! А це вже ні, брате. Ми у відрядженні, а не на галерах!

Петро з гучним зітхненням опустився на важку брезентову сумку з інструментами й притишив голос, наче видавав державну таємницю:

— Слухай сюди, Миколо: село це взагалі тут ні до чого. Реальна траса за проектом має пройти за три кілометри звідси — через голий степ та болота. А годувати там комарів власною кров'ю — дурнів нема! По-хорошому, нам би там курінь поставити і жити, як первісним людям, або щодня таскати теодоліт три кілометри туди й назад. Але мені, чесно тобі скажу, взагалі нічого робити не хочеться. Поле там широке, сонце пече так, що мізки плавляться... Якось ту трасу і без наших мозолів збудують, не вперше. Але відрядження — це святе, це майже відпустка! Треба просто грамотно пристосуватися до місцевого рельєфу... і місцевих мешканців.

— То ми що... не там міряємо? — у Миколи від подиву аж окуляри на ніс сповзли.

— Та звісно ж ні! — Петро наблизився майже впритул, обдавши напарника запахом дешевого тютюну, дорожнього пилу та одеколону "Шипр". — Ми міряємо там, де нам буде ситно! Наше завдання — перетворити це відрядження на санаторій з повним пансіоном. Зараз ми селянам такого наплетемо, що магістраль має пройти прямо через їхні ліжка. Налякаємо так, щоб вони навколо нас на навшпиньках ходили, як біля саперів!

Переможно підморгнувши він продовжив: — Поки ми тут будемо "вивчати рельєф", нас мають годувати найсвіжішим салом і поїти холодною оковитою, а теодоліт за нами хай місцеві хлопці таскають — не барське це діло, руки трудити. Роби розумне обличчя, Миколо! Сип термінами, як з мішка: "коефіцієнт кривизни", "азимут", "триангуляція"! Тут головне — авторитет!

— А... то ми начебто "рятувати" їх будемо? Так? — почало доходити до Миколи.

— Саме так! Ми - їх остання надія! План простий — шукаємо добру бабусю чи самотнього діда з повним погребом та просимося на ніч. А там як піде... Де одна ніч там і тиждень!

Петро раптом замовк. Він підняв голову і повів носом, наче мисливський пес, що зачув дичину. Його ніздрі затріпотіли. — О! Чуеш? Це запах не сіна, а... чогось до біса

смаженого! — Петро аж очі примружив від насолоди. — Глянь, он свіжими пиріжками тягне! Такий запах, кажуть, і до самого Києва доведе, не те що до нічлігу.

Саме цієї миті із густих виноградних заростей, наче з туману минулих віків, виринула баба Ганя. Була вона невелика на зріст, але міцно збита, у білій вишитій сорочці та хитро зав'язаній хустці, з-під якої визирали очі-намистинки — карі, блискучі й такі проникливі, що Миколі одразу захотілося перевірити, чи всі гудзики на сорочці застебнуті. Ці очі, здавалося, бачили інженерів наскрізь: і Петрову хитрість, і Миколину недосвідченість, і навіть ту пошарпану карту в кишені...

У руках вона тримала кошик, а вільною рукою завзято махала рушником. Робила вона це так вправно, ніби водночас і мух виганяла, і зазивала заблудлих подорожніх на вогник. В її усмішці, такій щирій на перший погляд, ховався ледь помітний вогник — такий буває в людей, які бачили на своєму віку чимало і яких голими руками точно не візьмеш.

— Доброго здоров'ячка, соколи! — гукнула вона, прикриваючи очі від сонця долонею. — А що це ви тут своїм залізним возом куряву підіймаєте? Чого шукаєте в наших краях — дорогою заблукали чи діло яке маєте?

— Вибачте, але ми не просто перехожі, — Петро випнув груди так, що гудзики на сорочці напружилися. — Я — головний інженер-координатор проекту державного значення! А це мій асистент, фахівець із топографії. На нас покладена місія надзвичайної відповідальності. Ми, можна сказати, очі та вуха міністерства! Від нашого олівця залежить, куди піде мільйонний бюджет і де проляже шлях у майбутнє.

Баба Ганя слухала його мовчки, анітрохи не знітившись перед "вухами міністерства". — Очі, кажеш? — спокійно перепитала вона, примружившись. — А на ім'я як вас величати, "очі"? Бо в Бугайлівці за посадами тільки в сільраді лаються, а вдома ми по-людськи звикли.

— Я — Петро Іванович! А це Микола... Олександрович, — відчеканив Петро. — І ми прибули, щоб розгорнути тут геодезичний вузол. Траса йде! Велика стратегічна магістраль! По якій ви, громадяночко, зможете дуже швидко до Харкова їздити.

— Траса? — Баба Ганя хитнула головою. — Це ви, Петре Івановичу, красиво співаєте. Тільки я жінка проста, Ганною звати, а по батькові Михайлівна. І в мене на такий "хор" алергія з дитинства. Ви мені папірець покажіть. Хто ви такі, щоб у моєму дворі вузли в'язати? Чи у вас тільки язики замість печаток?

Петро вдав, що страшенно обурений такою недовірою. — Ви що, нам не вірите?! Миколо, розгортай план-схему номер чотири! Покажи Ганні Михайлівні заказ-наряди, як масштаб нашої відповідальності!

Микола, ледь не перечепившись через власні ноги, метушливо витяг із сумки величезну, засмальцьовану на кутах карту. Вони вдвох розтягнули її перед жінкою, як вітрило. Петро почав хаотично тицяти пальцем у переплетіння ліній, крутячи папір то вгору, то вниз. — Дивіться! Синя лінія — це проектний коридор. Червона точка — ваш льох. А ось ця жирна риска — майбутня магістраль! Все з печатками! Ось тут підпис заступника міністра, тут узгодження з дорожнім управлінням! Ми вирішуємо долю

цілих районів! Помилка на міліметр — і вся стратегія під укіс! Розумієте, який тягар на наших плечах?

Він з розмахом поклав карту на старий дерев'яний стіл під яблунею, а перед обличчям Ганни Михайлівни швидко пролистав пачку зім'ятих аркушів із синіми штампами. — Ще які будуть питання? Може, і "командировку" показати?

Баба Ганя дістала з кишені фартуха окуляри, начепила їх на ніс і втупилася в карту. — Оця закарлюка — моя малина? А цей хрестик — це що, Я ПІД АСФАЛЬТОМ?! — Раптом голос її здригнувся, вона сплеснула руками. — Ой, лишенько... То це правда? Прямо по живому різати будете? По огірочках моїх? Та мені ж від того огірка втіхи більше, ніж від усього вашого міністерства! А малина моя... а хата... Господи Боже мій! Це ж я тепер що... безхатченко? Ой! Матінко Божа! Що ж це тепер буде.....

Микола, не витримавши цього відчаю, жалісливо простягнув до неї руку: — Та ви не хвилюйтесь, Ганно Михайлівно... ми ще нічого не вирішили остаточно. Може, ще обійдемо стороною...

— Миколо, не дезінформуй громадянку! — різко перервав його Петро, відчувши, що "клієнт дозрів". Він вагомо подивився на жінку. — Все в наших руках. Ми тут якраз для того, щоб вивчити рельєф і подати звіт "нагору". Від того, що я напишу в цьому блокноті, — він з пошаною дістав із нагрудної кишені порепаний записник, — залежить: чи тут бетон лити, чи, може, на кілометр ліворуч звернути. Ви ж розумієте, Ганно Михайлівно, як важливо нам зараз зосередитися в спокійній... комфортній... хлібосольній обстановці?

Голосіння баби Гані припинилося так само раптово, як і почалося. Вона на мить застигла, дивлячись на Петра, і в її очах знову спалахнув той самий хитрий бісик, якого він не помітив за своєю пихою.

— Від вашого олівця, кажете? — голос її раптом став солодким, як липневий мед. — О... то це ж ви, виходить, мої благодійники?... Які ж ви втомлені, соколики. Пил державний на губах, плечі від такої відповідальності похилилися. То що ж ми на сонці смажимося? Заносите свої сумки в хату! Швидко! Там і папери ваші поважні не пошкодяться, і самі перепочините. Я ж вас зараз нагодую, як рідних! Борщик, варенички, пиріжечки! А поки я стіл накриватиму — біжіть у літній душ. Вода тепла, сонечком цілована. Змиєте втому, людьми станете! А тоді вже й горілочка вам дам, а може, мого вина малинового "фірмового"! І узвар у погребі холодний, як крига!

Вона миттю встромила кожному в руки по накрохмаленому рушнику, буквально виштовхуючи їх у бік саду. — Ідіть, мийтеся! Тільки гусака мого не бійтеся — він у мене замість контрольно-ревізійної комісії: чужих не любить, а своїх тільки за п'яти лоскоче!

Поки гості вмивалися, баба Ганя стояла на ганку, важко зітхаючи. — Ох-ох-ооо! Оце мені на голову... Траса через село! — шепотіла вона, примружившись на сонце. — Чи їм у полі землі мало? Клаптик городу — потом политий, а вони — бац! — і під асфальт. Ні, Ганю, так не піде. Тут треба не галасувати, а думати. Поки що — нагодувати так, щоб забули, як їх звати. А далі... далі Бог і козацькі гени підкажуть.

З іншого боку хати, біля літнього душу, Петро ледь не танцював від радості. — Ти

бачив?! — переможним шепотом гукав він до напарника. — Баба Ганя вже нас як рідних приймає! За своє подвір'я вона нас на руках носитиме. Ти уяви: ранкова сметана, обіди з трьох страв... Не село, а курорт! Жодної совісті — бо вона у відпустці!

— А мені щось не по собі... — Микола нервово стискав рушник. — Обман це, Петре. Вона ж щиро...

— Не хочеш по-моєму — ночуй у степу! — відрізав Петро. — Будуй курінь із газет, годуй комарів і слухай жаб, поки я буду на перинах висиплятися. Ну?

— Згоден, згоден! — швидко вигукнув Микола.

— От і молодець. Ми її щасливою зробимо, бо трасу "перенесемо", а вона нас — ситими. Ходімо, я вже чую, як там банкет шкварчить!

Стіл у саду вгинався: вареники парували, пиріжки диміли золотими боками, а в карафках виблискувало домашнє вино.

— Сідайте, хлопці! — баба Ганя розставляла миски з такою швидкістю, наче в неї було десять рук. — Усе з печі! Борщ, сальце ранком присолене, варенички з вишнею — самі в рот скачуть. Пригощайтесь, "лицарі доріг"! А я постою, подивлюся, як ви по узвару проходите. Бо в мене прикмета: якщо гостю мій узвар до смаку — значить, серце в нього добре і руку на мій садочок він не підніме.

Петро, не гаючи часу, проковтнув вареника, майже не жуючи. — Ганно Михайлівно, та це ж шовк! — вигукнув він, зазираючи в чарку. — Ми — люди важливі, розпорядники трас та ландшафтів. Але ж ви розумієте: щоб у інженера голова була світла, йому потрібні умови. Якщо ми тут два тижні в комфорті "вивчатимемо рельєф", то, гляди, і знайдемо в документах якусь "скелю", щоб магістраль ваш город обійшла.

— Скелю? Ой, намалюйте її, голубчики! — сплеснула руками Ганя. — Пийте узварчик, він на травах, ще від мами рецепт. Сили додає, розум проясняє...

Петро перехилив склянку одним махом. Микола, зашарівшись, теж відпив холодної рідини. — Ну, за співпрацю! — крякнув Петро, витираючи губи. — Ох і смачно...

Тільки-но Петро встиг витерти вуса після чергового вареника, як за тином пролунав сухий, наче постріл, кашель. З-за кущів бузку, спираючись на ціпок, виринув дід Грицько — старий, але бадьорий, у солом'яному капелюсі, що давно просився на пенсію. Він обійшов стіл з виглядом військового інспектора, примружився і хмикнув:

— Доброго здоров'я, добродіі! Хто такі будете? Оптовики за вином чи, може... запізнілі залицяльники до нашої Гані? О-о, то я вас попереджаю: запізнилися років так на сорок! Ех!, — дід Грицько на мить замовк, мрійливо задивився на старі ворота й раптом хитро примружився, і смакуючи кожне слово видав, — а пам'ятаєш, Ганю, як я тобі в молодості перший букет приніс? Скільки я тоді тих клумб обійшов, поки найкращі айстри вибрав — червоні, як сонце на заході! Прийшов, груди колесом, квіти вперед виставив, думаю — зараз розтане дівка...

Баба Ганя зупинилася з порожньою мискою в руках і підозріло глянула на діда.

— І що ви думаєте? — вів далі Грицько, звертаючись до інженерів. — Винесла вона мені іржаве відро з водою, тицьнула туди той букет і каже: "Став тут, Грицьку. Хай стоять, може, ще комусь пригодяться, хто з серйозними намірами прийде, а не просто

язиком чесати!".

Ганя не стрималася й голосно засміялася, витираючи руки об фартух: — Та звісно! Бо ти тоді стояв під хатою такий захеканий, наче ті айстри разом із парканом виривав. Я й подумала: якщо зараз не остуджу твій пил, то ти мені до ранку про "зорі в калюжах" співатимеш, а мені вдосвіта корову доїти!

— Отож, — дід переможно підняв вгору вказівний палець. — Отак вона мене все життя й "гартує". То відром з водою, то варениками, то гострим словом.

Баба Ганя махнула рукою:

— Та годі тобі, Грицьку! Це поважні люди, інженери. Приїхали трасу через наше село прокладати.

Дід Грицько витріщив очі так, наче почув про напад інопланетян. Він тричі перехрестився, від хвилювання плутаючи руки, і нарешті видихнув: — Через Бугайлівку?! Та навіщо? У нас тут що — мегаполіс чи зона підвищеної небезпеки? Та то ж дорога до біди! От побачите: де велика дорога, там великі люди, а де великі люди — там малі пенсії!

Проте за мить в очах діда майнув хитрий вогник. Він змовницьки підсів ближче до інженерів, обережно торкнувшись плеча одного з них: — Але якщо вже так... то ведіть трасу через дім нашого голови! Ми його так любимо, так поважаємо... Хай у нього під ногами завжди буде асфальт — щоб міг далеко і дуже швидко втекти звідси, коли ми прийдемо питати, куди він шифер на клуб подів!

Дід зробив паузу, налив собі домашнього вина і, смакуючи момент, продовжив: — Наш Степан Петрович уже п'ятий рік каже про "грандіозні плани". Знаєте, як він минулого року в районі асфальт вибивав? Приїхав і жаліється: "Дайте хоч машину щебню, бо в селі такі вибоїни, що минулого тижня качка в калюжу пірнула — і тільки через три дні в сусідньому селі випливла!". А йому з району відповідають: "То не ями, Степане, то курорт для водолазів! Пишіть у звіті, що відкрили підводну трасу".

Грицько витер вуса, поки гості заходилися сміхом. — То він повернувся, зібрав нас на току, кепку на потилицю зсунув і каже: "Мужики, ліміти скінчилися. Але ви ями не засипайте! Тепер це в нас не багнюка, а "місця відпочинку для водоплавної птиці та загартовування сільської молоді"". Я йому тоді так і порадив: ти, Степане, табличку постав, щоб молодь чоботи дротом до ніг прив'язувала, бо засмокче по самі вуха!

Баба Ганя, яка до того мовчки поралася біля печі, поставила на стіл миску з гарячими варениками й зітхнула: — Атож, загартовування! Минулого вівторка кумова коза в тому "прогресі" ледь не дезертирувала в підводний флот. Витягли бідну скотину чорну, як африканський слон. Вона потім три дні на відро з водою дивитися не могла — зразу в непритомність падала.

Ганя лукаво глянула на діда: — Грицьку, їж вареника, поки гарячі. Трасу ти своїм язиком не пересунеш, хоч він у тебе й гнучкий, як вуж після дощу. Вирішили будувати — значить, підкоримося.

— Ти так про мене не кажи! — ображено гупнув ціпком у землю дід. — Я — старий козак! Пам'ятаеш, як я в сімдесят другому міліцію обдурив? Впіймали мене з чужим

поросятком, а я їм з ангельським видом: "То не я вкрав — то поросся саме за мною побігло!".

— І що, повірили? — посміхнувся Петро. — Аякже! Бо воно й справді за мною бігло — я ж у кишені бублики ніс! — гордо вигукнув Грицько.

— Ой, святі небеса... — сплеснула руками Ганя. — Та ти тоді півсела за собою водив на тих бубликах! Тобі б, Грицьку, казки писати, вже б мільйонером став.

Петро дружньо ляснув діда по плечу. Дід Грицько, хоч і був сухорлявим, від несподіваної сили інженерної руки трохи похитнувся, але вмить вирівнявся, утримавши горду осанку, наче старий дуб на вітрі.

Тільки-но він зібрався розповісти ще одну історію про те, як у сорокових роках обставив на ярмарку циганського барона, як біля хвіртки з'явилася Маруся. Місцева знахарка, жінка ще в "самому соку", з кокетливим поглядом і плетеним кошиком, з якого пахло сушеною м'ятою та чебрецем, пурхнула на подвір'я.

Доброго дня, щасливого настрою! Ой,... хлопці... і які гарні! Холості? — вона одразу, як то кажуть, взяла бика за роги. Не чекаючи запрошення, Маруся дістала з кошика термос із особливим чаєм "від хвилювань" і так усміхнулася інженерам, що ті аж краватки поправили, хоч були в звичайних куртках.

Баба Ганя, знаючи "круту вдачу" подруги, швидко підскочила до неї, перехопила за лікоть і відвела трохи вбік. — Марусю, схаменися! — зашепотіла вона їй на вухо. — Це не женихи, це ті, що вирішують, через чие подвір'я бульдозер піде! Трасу вони тут креслять!

Маруся миттєво змінилася в обличчі. Кокетство зникло, поступившись місцем державній важливості. Вона поправила хустку, випнула груди і повернулася до столу вже з новою стратегією. Погляд її став глибоким, як ті самі калюжі Степана Петровича.

— Приходьте ввечері, соколики! — голос її зазвучав грудиною й дуже гостинно. — Буде вам і кров'янка, і сальце з проріззю, і горілочка з перчиком, така, що аж дух займає...

Вона на мить замовкла, змірявши інженерів поглядом досвідченого рентгена, і додала з вагомим натяком: — Бо у нас тут, у Бугайлівці, головне — щоб руки були чисті. Бо з брудних рук, знаєте, і рішення завжди криві виходять. А на чисті руки та ситий шлунок і олівець по карті рівніше ходять, оминаючи порядні городи.

Дід Грицько тільки крякнув у кулак, зрозумівши, що тепер за справу взялася "важка артилерія".

Не встигла Маруся договорити, як у двір буквально влетіла кума Люба. Розпатлана, з двома пляшками каламутної води, вона лементувала на все село: — Кума! Село завтра знесуть! Чуєш! З-а-а-а-втр-а-а-а! Іванко почув, що нас усіх в асфальт закатають разом із курями! Я ж тільки вигрібну яму викачала за свої гроші! Куди її тепер — із собою тягнути?!

Побачивши інженерів, Люба миттєво вгамувала істерику і розквітла в солодкій усмішці: — Ой, добридень, хлопці! Я Люба — краща подруга Гані. А це — мій еліксир молодості! Лікує все: радикуліт, задрість і навіть тещу!

— Та то ж скипидар, Любо! — розсміялася Ганя, нюхнувши пляшку. — Твій Петро від нього побіг по кропиві, як ошпарений, а ти кажеш — еліксир!

...Вечір у Бугайлівці набирав обертів. Над столом стояв регіт, дід Грицько грюкав ціпком, Петро, сп'янілий від вина та власної ваги в очах селян, переможно підморгував Миколі. А Микола, ховаючи очі у гранованому стакані з вином, відчував, як у голові стає все дивніше, а совість потроху розчиняється в густому малиновому ароматі.

Сонце повільно сідало за горби, залишаючи хутір у золотавому серпанку, де кожна усмішка була і обіцянкою, і пасткою... Попри всі протести проти "великої дороги", у повітрі над Бугайлівкою пахло варениками, вином і добродушним спокоєм, який не здатна була зруйнувати жодна траса у світі.

...Минув тиждень. "Відрядження" Петра та Миколи остаточно перетворилося на сите, ліниве курортне життя. Теодоліт, який вони колись пафосно встановили на пагорбі, самотньо виблискував лінзою на сонці, слугуючи хіба що сідалом для місцевих горобців. Решту часу "експедиція" проводила у дворі баби Гані.

Сонце припікало. На столі розгортався справжній натюрморт: гора вареників, що виблискували від масла, тарілка з салом завтовшки в три пальці й незмінний глечик "божественного малинового нектару". Петро розвалився на лавці, мов завойовник після вдалого походу, випнувши живіт так, ніби щойно приєднав Бугайлівку до імперії, а не просто з'їв миску вареників. Капельох зсунутий на потилицю, а два гудзики на сорочці вже кілька днів як капітулювали під стратегічним тиском живота.

— Ну от... — баба Ганя вийшла з хати з новою мискою, від якої йшла густа пара. — Поки ви ту трасу шукаєте, вона, мабуть, уже сама від вас втекла. Наче не дорогу будете, а піраміду Хеопса по вихідних. Миколко, бери, свіжі! Бо як довго думати — вареники холонуть, а життя не чекає.

Микола, який за цей тиждень помітно округлився, боровся між совістю та апетитом. — Дякую, бабо Ганю... вони у вас... як хмаринки. Тільки з картоплею, — прошепотів він, сором'язливо тягнучись до миски.

— Ганно Михайлівно... ну що ви... — Петро сито гикнув, намагаючись повернути голосу інженерну солідність. — Дослідження рельєфу — це вам не цибулю чистити. Це процес! Ми ось якраз із Миколою... е-е... аналізували щільність вареничного... тобто ґрунтового рельєфу! Дуже складний об'єкт.

— Ой, аналітики! — засміялася господиня. — Ви мені скажіть: насіння на осінь збирати чи вже можна не мучитись? Бо якщо тут замість кропу ваші КамАЗи гуркотітимуть, то я краще зараз петунії посаджу — хай водії їдуть і плачуть, що таку красу асфальтом задавили!

— Ех, бабо Ганю... — Петро ліниво почухав живіт. — Траса — штука примхлива, вона шукає гармонії з ландшафтом. А ландшафт у вас такий... варенично-малиновий, що наші прибори заїдають від задоволення. Тож насіння збирайте, хай буде.

Микола спробував вставити своє тихе: "А якщо через яр пустити... там і ґрунт твердіший...", але Петро миттєво штовхнув його під дих. — Мовчи, "Червоний Хрест"! У нас за планом ще дегустація наливки, — прошипів він напарнику.

Петро спробував дістати з кишені карту, але вона вислизнула з масних пальців прямо в тарілку з маслом. Він вихопив її, обтрусив і, не знайшовши нічого кращого, непомітно витер забруднену руку об плече Миколи. — Клімат тут просто цілющий! — проголосив він, закидаючи ногу на ногу.

— Клімат у вас, Петре, вже в сорочку не вміщається, — хмикнула баба Ганя, наливаючи вино по самі вінця. — Пийте, соколи. Мое вино розумного робить красномовним, а дурного — трошки розумнішим. От зараз і побачимо, хто з вас швидше трасу "пересуне".

Але в цю мить ідилію розірвав шум біля хвіртки. До двору, здіймаючи куряву модними кросівками, вбіг Дмитро — онук баби Гані, студент-журналіст із Києва. Він привіз із собою не лише міський говір, а й небезпечну звичку перевіряти факти.

— Бабцю! Привіт, моя рідненька! — він підхопив бабу Ганю на руки, міцно поцілував і, кинувши рюкзак на траву, з цікавістю вступився у застиглих за столом "інженерів". — Ого! А це хто такі? Невже до нас нарешті цивілізація завітала?

— Та то великі начальники, — відповіла баба Ганя, криво усміхаючись онукові. — Кажуть, трасу мені через двір ведуть. Приїхали, бач, міряти долю мою рулеткою.

Дмитро, чий професійний нюх на фальш був гострішим за сільський хрін, відразу відчув каверзу. Він зміряв поглядом розмореного Петра та наляканого Миколу. — Бабцю, ходімо в хату, я тобі дещо покажу, — швидко мовив він. — Мені треба терміново дізнатися, чи залишилися у тебе ті старі журнали? Я тут новину одну чув, хочу перевірити...

Баба Ганя одразу зрозуміла натяк. Вона знала: якщо онук кличе "перевіряти журнали", значить, зараз на світ впливе якась велика міська правда. — Ой, Дмитре, та ходімо! Я тобі ще й рушник свіжий дам, бо ти весь у порохах, — сказала вона, злегка підштовхнувши його до ганку.

Інженери залишилися за столом, застигли, як два вареники в окропі. Вони намагалися виглядати максимально невинно, але Петро раптом перестав жувати, а Микола почав нервово барабанити пальцями по столу.

— Так хто це такі насправді? — пошепки запитав Дмитро, щойно вони опинилися в затінку курнику.

— Кажуть — інженери з міста, — так само тихо відповіла баба Ганя. — По картах у них виходить, що магістраль прямо через мій город пре. А я хитрю, Дмитрику, поселила їх, годую на заріз, щоб хоч час витягнути та врожай зібрати, поки бульдозери не приїхали.

Дмитро на мить призупинився, а потім вибухнув приглушеним сміхом.

— Бабцю, ти що, жартуєш?! Я ж щойно з Києва! Траса вже місяць як затверджена, кошти виділені, і йде вона за три кілометри від села, через степ та болота! Про це у всіх газетах писали!

Баба Ганя застигла. Її обличчя на мить стало кам'яним, а потім очі звузилися до двох гострих щілин. — Ага... То вони, значить, пацюки такі... Брехали, щоб на дурняк моє сало жерти та вино хлистати? — вона міцно стиснула кулаки. — Ну що ж,

соколики, настав час вам розуму навчитися. Буде вам зараз і траса, і ландшафт...

— Бабцю, що ти задумала? — схвильовано запитав Дмитро, побоюючись, що вона зараз винесе з комори рогатину.

Але баба Ганя лише посміхнулася посмішкою досвідченої партизанки. — У моєму дворі завжди була і буде тільки одна траса — від хати до льоху! — Вона відчинила стару, потемнілу шафку, від якої війнуло сушеними травами та самим часом. З обережністю, наче зберігала там діамант Кохінур, вона дістала пучок сизого сухого листя.

— Це тобі, Дмитре, не просто трави. Це мої секрети. Тут і корінь від брехні, і листя від жадібності, і квітка, що відновлює совість, аби та швидше повернулася до господаря.

— Бабцю, та це зілля? — Дмитро ледь стримував регіт, уже приблизно уявляючи наслідки.

— Тихесенько! Це — "узвар чесності". Зварю я їм такий напій, що вони забудуть, як їх по батькові величати! Побігають вони сьогодні так, як по тій секретній трасі, що через мій город "мала" йти!

— Операція "Секретна Траса" починається! — підморгнув онук. — Здається, це буде найшвидша магістраль, яку вони бачили у своєму житті! Бабцю, а воно хоч на когось раніше діяло? — пошепки запитав Дмитро, розглядаючи сухі трави.

— Ще й як подіяло! — Баба Ганя хитро примружилася, згадуючи минулі перемоги. — Після першого ковтка язик стає легкий, як пір'їна. Після другого — думки плутаються, наче нитки в моєму кошику. А після третього... — вона витримала театральну паузу, — люди раптом згадують, де в них межа між посадою і людяністю. Отам і починається справжня інженерія душі.

Вона задоволено хмикнула, прихилившись до одвірка.

— Може, пам'ятаєш, як три роки тому ми нашу завідувачку сільмагом, Люську — "Королеву", пригостили? Вона ж як на посаду сіла — одразу забула, що ми з нею в одну школу ходили. Заховала під прилавок сервізи "Мадонна", індійську тюль для своїх кумів притримала, навіть п'ять палок дефіцитної сухої ковбаси під замок поклала — чекала, поки районне начальство приїде на перевірку.

Дмитро усміхнувся, пригадуючи ту пихату жінку.

— Ну, дівчата її моїм узваром і "пригостили" на дні народження голови сільради, — продовжувала баба Ганя. — То вона після третього келиха сама ключі від складу на стіл кинула! Кричала на все село: "Люди, беріть, бо совість пече!". Сама ті сервізи розпаковувала, тюль на шматки різала, щоб усім вистачило, а ковбасою ще й приблудних собак на вулиці частувала. На ранок, правда, ревла так, що вікна пітніли, але люди досі ту дегустацію згадують як свято вищої справедливості! Тож і цих наших "геодезистів" зараз пробере до самих п'ят.

Баба Ганя рішуче попрямувала до плити. — Розпалюй, Дмитрику, вогонь. Будемо готувати "магістраль" до чистого серця, щоб і дорога випросталась, і совість відмилася.

Поки в чавуні булькало зілля, господиня взялася збирати "коаліцію". Вона вийшла

на поріг і гукнула через тин так, що почув і дід Грицько, і кума Люба, і Маруся. — Сусідоньки! Ходіть до мене! Онучок з Києва приїхав, радість у хаті! Будемо Дмитра вітати та поважних гостей з міністерства пригощати!

Інженерам, які вже встигли занудьгувати без уваги, вона вклонилася особливо низько: — Петре Івановичу, Миколо Олександровичу! Ви вже сьогодні, мабуть, у поле не йдіть. Сонце високе, техніка перегріється. У мене свято — онук прибув! Прошу вас до столу, розділіть нашу вечерю. Не гоже таким великим людям осторонь стояти, коли на хуторі гуляння!

Петро й Микола з радістю підкорилися — бо ображати бабу Ганю, у чиєму дворі вони хитрувалися, було так само небезпечно, як лізти до бджіл із голими руками.

...Стіл ломився від страв. Баба Ганя перевершила саму себе: засмажена до золотистої скоринки курка, домашня ковбаска, що пускала сік під ножом, миски з пирогами та незмінні вареники. Але центром композиції був той самий "дідовий" глечик. Узвар у ньому був ароматним, темним і підозріло густим.

Дмитро сидів поруч із бабусею, ледь стримуючи посмішку, і уважно стежив за кожним рухом гостей, ніби фіксував слідчий експеримент.

— Хлопці, куштуйте мій фірмовий узварчик! — Баба Ганя з урочистим виглядом нахилила важкий глечик. — Це наш сільський енергетик. Випийте, щоб завтра вам траса краще мірялася, а олівець по карті ходив, як по маслу.

Вона щедро наповнила великі чарки інженерів, пильно стежачи, щоб ніхто з них не залишився "обділеним". Петро, відчуваючи себе мало не королем цього свята, підхопив свою порцію, розплескуючи темну рідину.

— Оце я розумію — народний підхід! Оце справжній контакт влади з трудовим селянством! — вигукнув він на весь двір, піднімаючи чарку вище за голову. Його обличчя пашіло від задоволення та власної важливості. — За вашу щедрю душу, бабо Ганю! За ваш стіл! Скажу вам чесно: якби кожна наша експедиція проходила в таких умовах, я б із цих степів до самої пенсії не вилазив!

Він переможно зиркнув на Миколу, ніби кажучи: "Бачиш, як треба справи крутити?", і одним махом перехилив чарку.

Дмитро, сидячи навпроти, ледь помітно переглянувся з бабусею. Тепер залишалося тільки рахувати секунди до того моменту, як "контакт із селянством" перейде у фазу активного бігу з перешкодами.

Микола, зашарівшись від компліментів куми Люби та діда Грицька, теж випив до дна, але одразу скривився. — Якийсь він... незвичний, — пробурмотів він. — Наче з гіркотою... і пахне дивно.

— Та то мабуть клоп-смердючка в гранчак попав! — зареготала Маруся, підморгуючи Дмитру. — Не переймайся, Миколо, то на щастя!

Минуло кілька хвилин. Петро якраз збирався розповісти чергову байку про міністерство, як раптом замовк на півслові. Його очі округлилися, а вареник випав із рук прямо в сметану. Микола поруч почав ритмічно підстрибувати на стільці, блідніючи на очах.

— Петре... — прошепотів Микола, хапаючись за живіт. — Здається, у мене в животі щось... проклали. Якусь дуже швидкісну трасу! Прямого сполучення!

— Ой... і в мене! — Петро схопився, його поважність миттєво вивітрилася, поступившись місцем паніці. — Бабцю, рятуйте! Це що, диверсія?! Нас отруїли! Помремо прямо на об'єкті!

Баба Ганя спокійно пила своє малинове вино, дивлячись на них із переможною хитрістю. — А що, хлопці? Траса через живіт пішла? Така швидка, що аж підошви горять? Ну, біжіть, соколики! Там за хлівом — стратегічний об'єкт, якраз на двох розрахований. Тільки карти не погубіть!

— Миколо! Тікаймо! Бо зараз "асфальт" зірве! — прохрипів Петро. — Я ж казав... треба було через поле... там кущі густіші-и-и! — закричав Микола вже на бігу.

Інженери в паніці зникли за хатою, тримаючись за штани, а їм услід полетів гучний регіт і пісня, яку Маруся затигла на весь хутір:

"Ой поїли, попили, та й дали деруна, Бо у баби Гані в глеках сила є чаклунна! Будували через хату трасу нам державну, А тепер шукають кущик та пригону славу!"

Дід Грицько, примружившись, гукнув у порожнечу саду: — Гей, інженери! Теодоліт забули! Чим же ви тепер глибину своєї провини міряти будете?!

Дмитро задоволено плеснув бабусю по плечу. Операція "Секретна траса" була завершена з повним успіхом.

...Ввечері, коли сонце вже почало ховатися за дахи хат, з-за хліва з'явилися інженери. Вигляд у них був такий, ніби вони щойно перепливли Дніпро проти течії: сорочки пом'яті, обличчя кольору молоді капусти, а ноги підкошувалися так, що вони трималися один за одного, як два втомлених пінгвіни. Петро, колишній завзятий "начальник", ледве тримався на ногах.

Дійшовши до ґанку, Петро, як лицар, що програв битву з вітряками, упав на коліна. — Все... Здаюся! — голос його тремтів від виснаження та сорому. — Пробачте нас, бабо Ганю! Я так розумію, онук ваш розповів правду... Грішні ми! Обманули і державну довіру, і вашу гостинність. Виявилось, що ваша трав'яна магія сильніша за будь-які наші циркуляри. Немає ніякої траси через ваш город! Ми просто хотіли ще хоч тиждень у вашому раю затриматися, щоб вареників на все життя наїстися!

Микола впав поруч, схлипуючи: — Пробачте... Ми на все згодні, на будь-яку каторгу! Хоч курчатам носи витирати, хоч замість опудала стояти! Тільки дайте... дайте якогось антидоту... щоб ця "траса" всередині нарешті закінчилася!

Баба Ганя спокійно схрестила руки на грудях. Вона вже не сміялася, її очі сяяли мудрістю. Вона знала, що це покарання спрацювало краще, ніж будь-яка міліція чи суд.

— О, бач, як заговорили! — мовила вона поважно. — Раніше тільки про "державні інтереси" торочили, поки третю миску картоплі доїдали. Узнала я все, Петре, узнала. Справжня траса, синочки, пролягає не через мій город, а через вашу совість. Ну що, розраховали нарешті її траєкторію?

Вона дістала з-під столу невелику пляшечку з темною рідиною. — Ось вам! Натє,

пийте. Це настій на звіробої та дубовій корі. Це вам "гальма" для шлунку, щоб по городу в хаші не бігали, а з лопатою в руках стояли впевнено. Я ж баба добра, справедлива, хоч і з характером.

Петро тремтячими руками взяв пляшечку, підозріло нюхнув. — Це точно... гальма? Не чергове прискорення? — Пий, не бійся! Це вже від чистого серця. Але пам'ятай: поки город не скопаєте — вареників навіть не понюхаєте! Будете на пісному супі сили збирати.

Інженери жадібно випили гіркий настій. Полегшення прийшло не одразу, але паніка відступила, а в ногах з'явилася перша впевненість.

— Ну що, — баба Ганя рішуче кивнула онукові Дмитрові, — набрехали — тепер вигрібайте! Онуче, дай їм інструмент. Город чекає, картопля сама себе не викопає!

Дмитро виніс дві лопати. Петро і Микола подивилися на них, як на каторжні кайдани, але взяли їх майже з вдячністю.

— Іванку! — гукнула баба Ганя сусідського хлопчика. — Ану йди сюди! Ти тепер у нас головний інспектор. Будеш стежити, щоб ці соколи кожну травинку знали в обличчя. Якщо Петро захоче сісти — свисти у свисток!

— Слухаюсь! — вигукнув Іванко, стаючи "струнко". — А ну, кроком руш на картоплю, пани інженери! Хто останній — тому подвійна норма!

Під конвоєм малого Іванка "начальники" попленталися вглиб городу. Сусіди, що спостерігали за цією сценою, вибухнули аплодисментами. Баба Ганя налила онукові та гостям доброго вина, вдихнула вечірне повітря і тихо мовила: — А Бугайлівка моя стоїть і стояти буде. Бо не на асфальті село тримається, а на людях і на правді.

На городі почувся перший дзвін лопати об землю. Робота над "магістраллю совісті" почалася.

Минуло три дні. Від колишньої самовпевненості "державних людей" не залишилося й сліду. Навіть наївний Микола вже не мріяв про премії — він марив лише про кінець цього нескінченного "відрядження".

Сонце повільно сідало за горизонт. Петро та Микола, забрьохані в землі, з мозолями на руках, ритмічно копали город під пильним наглядом Іванка, який за ці дні не пропустив жодного нерівного рядка. Дмитро сидів на ґанку, фіксуючи фінал цієї трудотерапії на фотоапарат для свого репортажу.

Дід Грицько підійшов до краю межі й задоволено хмикнув: — Ну що, соколики, відчули? Оце вам не по картах лінії водити — це справжня геодезія! Тут помилишся на сантиметр — і замість картоплі бур'ян виросте. Доведеться вам із врожаєм чесності додому їхати!

Маруся підійшла до втомлених інженерів із підносом. — Ох, зовсім зморилися... Я ось вам чайок новий заварила, на дев'яти травах! Спеціальний — для ясності думок. Будете пити?

Інженери синхронно, з жахом в очі, відскочили від Марусі, ледь не впавши в щойно скопану борозну. — Ні-ні! Дякуємо! — закричав Петро, затуляючись руками. — Нам і води з криниці досить! — Нам думки вже так прояснило, що ми на сто років

наперед усе бачимо! — додав Микола, витираючи піт куфайкою. — Вибачте нас, люди добрі. Нам така наука дорожча за будь-які дипломи.

Баба Ганя вийшла на ґанок, поправляючи хустку. - Отак воно, хлопці, —мовила вона нарешті. — Хто з хитрощами прийде, той з лопатою піде.

Наступного ранку старий УАЗ-469 виїхав з Бугайлівки. Інженери їхали іншими людьми: без фальшивих схем, але з важким досвідом і несподівано легкою совістю. Вони тепер точно знали: найкоротша траса завжди веде через правду.

Дмитро, дивлячись услід автівці, що здіймала куряву, лише посміхнувся. Можна обманути папір, але неможливо обдурити людей, які цю землю плекають.

Баба Ганя востаннє поглянула на чистий, ідеально скопаний город і повільно пішла на кухню — ставити чайник, щоб заварити ароматного м'ятного чаю...

17.10.2025